

DE PIJPMAKERIJEN IN DE FRANSE TIJD

In het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage bevinden zich de gegevens van het Ministerie van Financiën van 1795-1813 (inv. nr. 871). Bij de stukken is een inventarisatielijst, uit 1808, van het aantal fabrieken en trafieken (bedrijven), gerangschikt per gemeente. Tevens is er een beschrijving van het wel en wee van deze industrieën. Opvallend is dat vooral in de aardewerknijverheid een neergang te bespeuren is. De oorzaken van dit verval zijn uitvoerig uit de doeken gedaan bij de opgave die door Gouda is ingestuurd. Dit is niet verwonderlijk, omdat vooral Gouda veel van zijn verdiensten put uit de pijpennering. Ook bij Gorinchem en Schoonhoven merken we dat er een teruggang is in deze tak van de aardewerkindustrie. De belangrijkste redenen zijn; 1. De invoer van buitenlandse pijpen, waarop te weinig heffingen rusten, die tevens vaak worden ontdoken. 2. De uitvoer van pijpen is te zwaar belast. 3. Verbod op de invoer van pijpen in Pruisen. 4. De hoge belasting op steenkolen. 5. De namaak van Goudse pijpen, door het buitenland, welke voorzien zijn van de bekendste merken en het wapen van Gouda. 6. De toenemende kosten van arbeidslonen en materialen. 7. De zware belasting op pijpjaarde. 8. De export wordt belemmerd door de afwezigheid van vrije zeevaart.

De ernst van de teruggang van deze nijverheid komt duidelijk tot uitdrukking bij het aantal pijpmakers, dat vanaf 1751, toen er nog 374 fabrikanten waren, in 1808 teruggelopen is naar 124 bazen. Ook het aantal pijpenbakkersovens is van 29 verminderd tot 12. Uiteraard heeft dit ernstige gevolgen voor de werkgelegenheid. In 1750 hadden ongeveer 5000 mensen hun bestaan in de pijpmakerijen en de toeleveringsbedrijven. Dit aantal is in 1806 teruggelopen tot 2400, terwijl er in 1808 nog geen 1000 arbeiders in deze industrie werkzaam zijn. De letterlijke tekst van het bovengenoemde stuk is als volgt:

Staat der Fabrieken en Trafieken binnen Gouda, in 't Departement Maasland.

Benaming der Fabrieken en aantal: Pijpmakerijen 179, waar van nog geheel of ten deelen werkende zijn als Fabrieken of winkels 124.

Vorigen Staat: In den Jare 1751 klaagde men reeds over verval der fabrieken; men verzocht en verkreeg bij de Staten van Holland eene belasting op den invoer van vreemde pijpen. Echter was toen het getal der fabrikeurs 374. Zijnde het getal der pijpenbakkersovens, geweest 29, welke alle bestendig werkzaam waren, terwijl de fabriek in dien tijd in goeden Staat was.

Tegenwoordigen Staat: De pijpenbakkersovens zijn van 29 op 12 vermindert, de overigen zijn afgebroken of staan stil; terwijl de resteerende nog geen 2/3 gedeelte bakken, hetgeen te voren gebakken wierd, toen er 29 waren. Zijnde dus deze fabriek tans in groter verval, en kwijnender toestand dan dezelve immer geweest is.

Middelen tot herstel of aanmoediging: Niets kan meerder tot herstel en aanmoediging strekken, dan: Dat even als in vorige tijden, meerder op den invoer van vreemde pijpen gelet worde, en zorg dragen, dat de belasting daarop gesteld ingevorderd worde. Dat voorts alle divoiren (plichten) aangewend worde; Vooreerst, bij 't Gouvernement van Vrankrijk, dat de belasting bij het zelve op den invoer voornamentlijk aan den Linker Rhijnsoever, Braband, het land van Cadsand, en voormalig Vlaanderen in 1798 gelegd, opgeheven mogen worden. en ten anderen bij het Gouvernement van Pruissen, dat het verbod van invoer, van Hollandsche pijpen, mogt ingetrokken worden. Dat vorders tot instandhouding en aanmoediging dier kwijnende fabriek niet alleen de geheele ophef, of ten minsten vermindering van belasting op de uitvoer van pijpen, naar buitenlands moge daar gesteld worden maar ook, dat deze fabrieken evenals voorheen, mogen genieten eene vermindering op de belasting van de steenkolen en jouisseeren (genieten) van de hun toegezegde Remissien (kortingen, opheffingen), waartoe reeds met zo veele onkosten van Requesten (verzoekschriften) als anderszins, aanzoek is gedaan en waartoe reeds Lange hoop is gegeven, dog tot nog toe gene dispositie (beschikking) is gevolgd, terwijl, zij intusschen onder de zware belastingen blijven zugten, en meer en meer te gronde gaan.

Aanmerkingen: Deze fabrieken leveren geen gering blijk op van nationale industrie, daar dezelve zo in deugdzaamheid als fraaiheid alle andere buitenlandsche verre te boven gaan. Zij zijn zeer nuttig en noodzakelijk voor deze stad de enigste plaats in dit Koningrijk, alwaar deze tak van industrie nog in zijnen ganschen omvang en uitgestrektheid in wezen is. En dit wel des te meer daar geen zestiende gedeelte van den ontvang naar buitenlands en geen twaalfde gedeelte na buiten de stad, voor materialen, wegens de gefabriceerde goederen verzonden, en al het overige aan Arbeidslonen onder de ingezetenen dezer stad uitgegeeven, en in omloop gebracht word. Toen deze fabrieken bloeiende waren, telden men alhier twintig duizend inwoonders, tans op de helft verminderd. En deze nuttige fabrieken moeten geheel vervallen, zonder de kragtddadige ondersteuning van dit Gouvernement. Het is dan ook op die gronden dat de

Commissarissen dezer fabrieken met alle Eerbied, hunne vorige gedane aanzoeken de vrijheid neemen op het nederigsten te herhalen en aan de Vaderlijke zorg van zijne Majesteit aan te bevelen. En wel voor Eerst hun verzoek in 1806 bij Request aan zijne Majesteit gedaan, en op de gunstigste wijze bij zijne Majesteit ontvangen, en toen gesteld in handen van den Minister van Koophandel en Colonien, in gevolge eene alleszins ver Eerende kennis geving van den toenmaligen Minister Secretaris van Staat van zijn Majesteit ontvangen, om namentlijk van het Fransche Gouvernement opheffing te erlangen van de zo zware en drukkende belasting op de reeds gemelden invoer van pijpen gelegd. Ten tweeden, hun verzoek in dat zelve jaar gedaan om vermindering van impost (verbruiksbelasting) op steenkolen voor hun Fabrieken. Ten derden, hun veelvuldig herhaald aanzoek, dat met meerder ernst en schrumpuleuse recherches moge gewaakt worden, tegens de invoer van vreemde pijpen. Ten vierden, over hunne, mede verscheidene malen met grote kosten aan zegels als anderzins herhaalde supplicatoire (aanvullende) aanzoeken, om eindelijk eens te mogen jousseeren van de bij publicatien beloofde remissien. Alle welke tot nog toe vrugteloze aanzoeken, gepaard met het nog alles surpasseerend (overtreffend) gebrek aan afzending naar buitenslands, veele van deze fabrieken of geheel of ten deelen doen stilstaan.

Consideratie (overweging) van de Burgemeester: In 1750 waren er nog 374 Gildebreeders of pijpmakersbazen. Van deze fabriek gerekend in deszelfs geheele omvang ten opzichte van andere trafieken aan deze veel te pas komende en dus tot dezelfs instandhouding kunnende en moetende mede werken, rekend meer dat de helft der inwooners, en dus 5000 menschen hun bestaan hebben, waarvan een groot aantal tans broods gebrek hebben. Van het maken van eene pijp word in 17 differenten articulen (geledingen) arbeidslonen betaald, en worden dezelve 't zij alleen hetzij bij gedeeltens gelijk 32 malen behandeld. Voor twee jaren was het getal van 't werkvolk in de pijpmakerijen, zelve werkende en uitsluitend daar in gebezigt wordende, nog 2400. In dit voorjaar nog geen 1000, en waarschijnlijk nu nog veel minder. Het komt de Burgemeester voor, dat alles zo kort mogelijk contraheerende (samengevat), het verval van deze Fabrieken, de voornaamste van allen en waar mede de stad staat en vald, voornamentlijk hier in bestaat:

1° In de naijver der Buytelanders en de aanmoediging hunner Regeringen om de Goudsche pijpen niet alleen na te maken maar ook die nagemaakte te voorzien met de voornaamste Merken van de Goudsche Fabriqueurs, en zelfs met het wapen van deze stad; en dezelve op die wijze in het land clandestien te brengen,

onder de benamingen van Mineralen Wateren als anderszins fraudeerende de belasting van 7 stuivers op den invoer gesteld, en welke belasting diende aanmerkelijk verhoogd, of in navolging den invoer geheel verboden te worden, en met meer exactitude (nauwkeurigheid) en vigilantie (waakzaamheid) daarop gewaakt te worden.

2° In het zwaar belasten van Goudsche pijpen, bijzonder in Frankrijk en het volstrekt verbod van invoer bijzonder in alle de voormalige districten van Pruissen, en ook in de tegenwoordige, waar door het debit (afzet) in het Oostelijke en noord oostelijke gedeelte van Europa, tot zelfs in Azia geheel ter niete raakt.

3° De steeds toenemende duurte van materiaalen arbeidslonen alhier, en het verzwaren der impositien zonder eenige remissien, bijzonder ook op de steenkolen, gepaard met andere aanmoedigingen van vrijdommen op de beschreven Middelen te verleenen, niet tegenstaande de iterativen (herhalingen) en nog in deliberatie (behandeling) zijnde aanzoeken.

4° In het bezwaren der pijpen, met uitgaande rechten, welke op 3 persent gerekend worden, en het niet opheffen der belasting op pijpjaarde ad f 2:10-: per last wegens inkomende regten. Voor het overige is de Burgemeester bereid om, indien deze zijne consideratien in aanmerking mogten komen; en effectueeren, dat hier omtrent nadere en uitgebreider elucidatie (uitleg) mogte gerequireert (opgeest) worden met bewijzen gestaafd, die ten spoedigsten te doen suppeditereen (opsturen).

Uit de opgave van de pottebakkerijen blijkt de nauwe relatie die bestaat tussen pottebakkerijen en pijpmakerijen.

Benaming der Fabrieken en aantal: Pottebakkerijen, waaronder verscheidene Oeconomische Frankforterpotten Fabrieken 13.

Vorigen Staat: Bloeiend

Tegenwoordigen Staat: Kwijnend, door de tijds omstandigheden zeer verminderd.

Aanmerkingen: Het floreeren der pijpmakerijen contribueerd tot deze Fabrieken zeer veel.

Consideratien van de Burgemeester: Zo niet voor eenige jaren door een dezer Fabriekers wijlen J. Gibbon waren uitgevonden geworden de manier van namaking der zogenaamde Frankforterpotten, waar voor hij met eene Gouda medaille als toen is bekroond geworden, zo zouden deze Fabrieken tot groot nadeel der pijpmakerijen mogelijk geheel verlopen zijn. Het debiet intuschen van deze potten, welke nu in verscheidene van deze Fabrieken nagemaakt worden, houd dezelve nog eenigzins boven

water, dog ook aanmoediging, remissien- is aan dezelve ten uitersten nodig.

Ook Gorinchem en Schoonhoven melden dat de pijpennijverheid in slechte staat verkeren.

Staat der Fabrieken en Trafieken binnen Gorinchem, in 't Departement Maasland.

Voor zooveel onder deze Rubriek kunnen gebracht worden een twaalftal Pijpmakers die zich alhier bevinden, valt deswege alleen aan te merken dat derzelve debiet door den gestremden Handel sterk vermindert en mitsdien ook ten dezen alleen de vrede het waar hulpmiddel is.

Bij Schoonhoven lezen we dat hier 6 pijpmakerijen zijn, die vroeger bloeiende, nu in verval geraken.

J.v.d.Meulen.

VRAAGBAAK....

Onderstaand fragment heb ik in 1960 gevonden te Venlo. Het zijhielmerk komt mij vreemd voor en kan ik niet thuis brengen. Wie heeft ooit een dergelijk zijhielmerk gevonden of wie kan mij hierover enige informatie verschaffen?

Reacties sturen naar F.F.Kompier, Haarlemmerstraatweg 47, 1165 MJ Halfweg.

